

ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД ЩОДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

THEORETICAL APPROACH TO THE FORMATION OF THE STRATEGY FOR ENSURING FOOD SECURITY OF UKRAINE

Стаття присвячена актуальним питанням формування стратегії забезпечення продовольчої безпеки України. Проаналізовано світовий досвід та вітчизняні реалії, зокрема вплив чинників на продовольчу безпеку. Окреслено рекомендації щодо підвищення ефективності державного регулювання та приватного сектору. Зроблено акценти на важливості діючих політик та заходів, спрямованих на забезпечення продовольчої безпеки та можливих напрямках їх вдосконалення. Виокремлено найкращі практики та підходи, які можуть бути адаптовані до українського контексту. Визначено, що позитивні зміни можливі завдяки сприянню розвитку сільського господарства, розробці механізмів раннього виявлення ризиків та створенню ефективних систем моніторингу. Під час формування рекомендацій, направлених на створення системи забезпечення продовольчої безпеки, одну із ключових ролей надано освітнім та науково-дослідницьким установам, діяльність яких проявляється через сприяння науковим дослідженням в даній сфері. Адже зрощування кадрів та розвиток технологій, які можна використати для модернізації процесу виробництва та зберігання харчових продуктів, можуть позитивно вплинути на стан продовольчої безпеки в найближчій перспективі. Значну увагу приділено вдосконаленню інфраструктури та логістичних мереж для оптимізації процесу розподілу та забезпечення жителів всіх регіонів продовольством. Визначено, що підвищення показника продовольчої безпеки можливо через покращення інвестиційної привабливості регіонів та формування передумов для модернізації аграрного сектору за рахунок впровадження інновацій, розробки високоточного обладнання та удосконалення технологічних процесів. Зазначено, що на продовольчу безпеку позитивно вплине спрощення доступу до інформації про продовольчий ринок як для споживачів, так і для виробників.

Ключові слова: продовольча безпека, продовольство, система продовольчої безпеки, самозабезпечення, національна стратегія продовольчої безпеки.

The purpose of this research is to analyze scientific works dedicated to food security and the impact of major factors on Ukraine's food security. The ultimate goal is to develop and provide specific recommendations for ensuring the population's access to food products, because food security is a prerequisite for sustainable development, economic sovereignty and national security of modern Ukraine. The study employed the following methods: monographic, which involved in-depth examination of processes and phenomena to identify cause-and-effect relationships; statistical, which allowed for data analysis and examination; as well as the systemic method, which facilitated the study of objects as complex systems, and the abstract-logical method, through which concrete conclusions and recommendations were drawn. The article addresses current issues related to the formation of a strategy for ensuring food security in Ukraine. Theoretical approaches of researchers concerning the main factors influencing food supply levels have been analyzed. Recommendations for enhancing the effectiveness of both state regulation and the private sector have been outlined. Emphasis has been placed on the importance of existing policies and measures aimed at food security and possible directions for their improvement. The study highlights the best practices and approaches that can be adapted to the Ukrainian context. It is determined that positive changes are possible through the promotion of agricultural development, the establishment of mechanisms for early risk detection, and the creation of effective monitoring systems. During the formulation of recommendations aimed at creating a food security system, educational and research institutions are given a key role, as their support in scientific research in this field is crucial. The growth of highly skilled specialists and the development of technologies that can be utilized to modernize the production and storage of food products can have a positive impact on food security soon. Significant attention is devoted to improving infrastructure and logistics networks to optimize the distribution and provision of food to all regions and residents. It is determined that increasing food security can be achieved through improving the investment attractiveness of regions and creating conditions for the modernization of the agricultural sector through the adoption of innovations, development of precision equipment, and improvement of technological processes. Access to information on the food market for both consumers and producers is highlighted as a positive factor influencing food security. The practical value of the article lies in its comprehensive analysis of scientific research regarding the main factors influencing food security and the development of original recommendations aimed at forming an effective strategy for ensuring food security in Ukraine, taking into account its potential and current realities.

Key words: food security, food, food security system, self-sufficiency, national food security strategy.

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.6-15>

УДК 338.439.02(477)

Курінний С.С.¹

аспірант,

Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»

Kurinni Sergii

Private Higher Education Establishment
"European University

Постановка проблеми. Сталий розвиток економіки будь-якої країни значною мірою залежать від продовольчої безпеки, яка передбачає вільний доступ всіх верств та груп населення до харчових продуктів, а також формування оптимальних передумов для розвитку аграрного сектору та ефективного ланцюга поставки і реалізації

продуктів харчування. На превеликий жаль, зараз Україна зіткнулася із глобальними викликами, які загрожують продовольчій безпеці. Насамперед це військові дії, спад об'ємів виробництва, залежність від імпортової продукції, зменшення реального доходу населення, хаотичне ціноутворення із недостатнім рівнем державного регулювання,

¹ ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3697-7400>

логістичні перешкоди та відсутність збалансованої стратегії розвитку галузі.

Досягнення поставлених завдань потребує формування комплексного підходу, який ґрунтується на ретельному аналізі та оцінці чинників, що впливають на доступ споживачів до продуктів харчування. Вирішення проблеми передбачає створення збалансованої стратегії забезпечення продовольчої безпеки України, визначення ключових сфер державного регулювання, а також використання потенціалу наукових та освітніх інституцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Науковці мають різні пропозиції щодо покращення стану продовольчої безпеки. Франчук В., Копитко М., Мельник С. рекомендують зосередитися на розвитку сільського господарства та заключенні міжнародних угод на поставку зерна [1, с. 9], Савицький Е. закликає до підвищення ефективності сімейних фермерських господарств [2], Седікова І., Дяченко Ю. радять сприяти покращенню відтворювальних можливостей виробників і зменшенню залежності від імпорту [3, с. 16].

Іртіщева І., Рогатіна Л., Іліницька О. роблять акцент на державній політиці щодо підтримки належного рівня внутрішнього ринку споживчих товарів [4, с. 3], а Шевченко А. – на заходах для захисту довкілля та диверсифікації виробництва [5, с. 110], тоді як Мостова А. привертає увагу до необхідності адаптації законодавства до європейських стандартів [6, с. 335] та розвитку державної сертифікації продовольства [7, с. 38].

Кордзая Н. виступає за розвиток регіональної інфраструктури [8, с. 142], Палапа Н., Дем'янюк О., Нагорнюк О. концентрують зусилля на політичній стабільності та ефективній політиці природовідновлення та природоохорони [9, с. 43], Лупенко Ю. пропонує створювати резерви, які допоможуть уберегти людство від голоду під час катаклізмів [10, с. 5], Талавіря М., Костюк Т. закликають до пошуку інноваційних способів збільшення ефективності використання електричної енергії на сільських територіях [11, с. 210], Яремчук Н. пропонує використовувати весь аграрний потенціал країни [12, с. 78].

Постановка завдання. Незважаючи на суттєвий прогрес, досягнутий науковцями під час розробки пропозицій щодо формування збалансованої стратегії забезпечення продовольчої безпеки, доступ людства до продовольством залишається обмеженим. Тому важливо дослідити додаткові чинники, які залишилися поза увагою, та забезпечити комплексний підхід щодо вирішення проблематики продовольчої безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Чинники, які впливають на стан продовольчої безпеки, потребують усестороннього аналізу та якісної підконтрольної реалізації для забезпечення вільного доступу населення до високоякісних

та фінансово доступних продуктів харчування. Адже із початком повномасштабного вторгнення російської армії на територію України загострилася проблема глобальної продовольчої кризи, тому важливо вже зараз відшукати нові шляхи зниження загроз голоду та підготувати рекомендації, направлені на покращення стану продовольчої безпеки, враховуючи міжнародний досвід та українські реалії.

Щоб сформувавши новий підхід до вирішення актуального питання розглянемо сучасний стан продовольчої безпеки в Україні, а також роль процесу виробництва та дистрибуції харчових продуктів для визначення слабких сторін і можливостей для покращення ефективності державного регулювання та приватного сектору. Також звернемо увагу на значущість модернізації логістичних мереж та інфраструктури, і на вплив наукових інститутів та навчальних закладів.

Вважаємо, що для досягнення продовольчої безпеки як на національному, так і на міжнародному рівнях, надзвичайно важливо створити ефективні системи моніторингу та швидкого виявлення потенційних ризиків. Доцільно вивчити та професійно впровадити якісно нові методи покращення поточної політики та заходів, які гарантують якість харчових продуктів. І звернути увагу на комплексну оцінку питань, пов'язаних із розширенням доступу споживачів і виробників до інформації про продовольчий ринок задля оптимізації управління ресурсами.

За даними Державної служби статистики України за 2020 р., сільськогосподарське виробництво складається з наступних основних галузей: зернові (52%), овочі (14%), молочна продукція (13%), м'ясна продукція (12%) та інші (9%) [13].

Однак, варто зазначити, що виготовлення продукції, призначеної для внутрішнього споживання та експорту, на превеликий жаль, нерівномірне в різних регіонах України, що стає основною причиною неефективного розподілу продовольчих товарів та негативно відображається на продовольчій безпеці.

Україна – аграрна країна, яка десятиліттями нарощувала потенціал виробництва пшениці, ячменя, жита, кукурудзи, тому наразі займає 7-ме місце у рейтингу світових експортерів зернових культур. Проте, незважаючи на такий високий показник, дефіцит продовольства на внутрішньому ринку складає приблизно 8%, що дозволяє зробити припущення про неефективність системи розподілу.

Вважаємо, що розвиток логістичних та інфраструктурних мереж, а також належний рівень конкурентоспроможності національних виробників, які докладуть максимальних зусиль до виробництва та реалізації доступних та якісних продуктів харчування, позитивно вплине на продовольчу безпеку

на рівні із залученням інвестицій, розвитком інновацій та державним контролем ціноутворення [13]. Наприклад, у Нідерландах вже впроваджено інтегровані стратегії забезпечення продовольчої безпеки, які включають розвиток високоефективних технологій виробництва та розподілу продукції.

Щоб сприяти активному розвитку інфраструктури та логістичних мереж необхідно активно працювати над модернізацією залізничних та автомобільних сполучень (транспортної інфраструктури), адже такі дії сприятимуть ефективному розподілу продовольства між регіонами та рівнозначному доступу населення до продуктів харчування, представлених на ринку.

Особливу увагу варто приділити програмам підтримки національних виробників, які передбачають модернізацію виробництва, використання інноваційних методів переробки продукції та залучення інвестицій. Одночасно варто створити оптимальне середовище для розвитку агрологістики, зменшивши адміністративне навантаження та впровадивши програми державної підтримки підприємств, які працюють у сфері логістики та виробництва сільськогосподарської продукції.

Важливо сприяти обміну знаннями та технологіями із іноземними компаніями, дотичними до аграрного сектору та виготовлення продуктів харчування. Адже достеменно відомо, що впровадження інновацій сприяє оптимізації технологічних процесів, покращенню якості виробів та зменшенню загального рівня цін.

Варто також комплексно підійти до забезпечення міжнародних домовленостей про сприяння експорту української аграрної продукції, що стане стимулом для розвитку національного сільського господарства [14]. Вважаємо, що зазначені вище пропозиції будуть особливо ефективними при врахуванні особливостей конкретного регіону, а також чіткого визначення потреб вітчизняного ринку та міжнародної спільноти.

Одночасно із наведеними вище рекомендаціями, які стосуються формування системи забезпечення продовольчої безпеки, пропонуємо приділити увагу освітнім установам, що відповідають за проведення наукових досліджень, підготовку кадрів та пошук новітніх методів для виробництва, переробки та зберігання продовольчих товарів, а також розробки енергоефективних технологій та підвищення якості продукції. Адже процес забезпечення доступу населення до продовольства неможливо уявити без залучення людського ресурсу.

За даними Державної служби статистики на початку 2020 року в Україні функціонувало 139 вищих навчальних закладів, які забезпечували підготовку фахівців для галузі сільського господарства. Тому варто популяризувати аграрні науки серед молоді, збільшуючи тим самим кадровий

потенціал країни. За останні 5 років кількість наукових досліджень, присвячених сільськогосподарській галузі, зросла на 15%. Однак потрібно продовжувати працювати над покращенням цієї динаміки.

Доцільно звернути увагу на існуючі системи моніторингу та виявлення ризиків, що стають на загрози продовольчій безпеці. Наразі буде складно створити власну систему, тому варто розглянути можливість інтеграції до RASFF (Rapid Alert System for Food and Feed), яку використовує Європейський Союз [15].

Вважаємо за доцільне також виділити можливий напрямки вдосконалення діючих політик та заходів щодо забезпечення продовольчої безпеки в Україні, які включають: зміцнення підтримки малого та середнього аграрного бізнесу через державні програми кредитування, страхування та дотацій; стимулювання впровадження енергоефективних технологій та відновлюваних джерел енергії в агропромисловому секторі; розвиток інфраструктури для зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, зокрема відповідних логістичних центрів; запровадження стимулів для інвестицій в органічне землеробство та екологічно чисті технології.

Шляхом створення єдиної відкритої бази даних можна сприяти підвищенню якості та доступності інформації про продовольчий ринок, адже споживачі та виробники, таким чином, отримують актуальні дані про кон'юнктуру ринку, ціни, продукцію. Одночасно із формуванням відкритої бази варто розробляти освітні програми та курси для підвищення фінансової грамотності населення та розуміння споживачами продовольчого ринку.

Держава повинна забезпечувати прозорість національних закупівель, активно слідкуючи за проведенням електронних тендерів під час закупівлі продовольства. Визначення та публікація результатів про якість харчових продуктів також буде сприяти поліпшенню стану продовольчої безпеки одночасно із покращенням зворотного зв'язку між споживачем, виробником та державними установами. Адже лише шляхом постійної комунікації можливе своєчасне виявлення та усунення проблем, пов'язаних із погіршенням стану продовольчої безпеки.

Висновки з проведеного дослідження. Розглянуті напрямки та пропозиції створюють передумови для покращення стану продовольчої безпеки, оскільки направлені на зростання кількості та якості продуктів харчування, доступних всім категоріям населення. Реалізація наданих рекомендацій позитивно вплине на оптимізацію виробничих процесів та логістики, а також на розвиток наукових та освітніх установ, які займаються підготовкою кадрів, зайнятих переробкою та зберіганням продовольчих товарів.

Підвищення якості та доступності інформації про продовольчий ринок дозволить покращити процес управління ресурсами. Потрібно вже зараз задуматися про розробку власної національної системи моніторингу та раннього виявлення ризиків, які загрожують продовольчій безпеці України, що допоможе вчасно реагувати на можливі загрози.

Результати дослідження показують, що подальший розвиток та вдосконалення політик і заходів забезпечення продовольчої безпеки неможливе без модернізації аграрного сектору та швидкого впровадження інновацій, які стануть каталізаторами для забезпечення високого рівня життя населення та економічного зростання країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Франчук В., Копитко М., Мельник С. Забезпечення продовольчої безпеки України в умовах мінливого безпекового середовища. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. Вип. 3(67). С. 9–17. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-67-9-17>
2. Савицький Е. Забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку сільських територій в умовах кризового періоду. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. С. 28–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/524-0072/2022-44-28>
3. Седакова І., Дяченко Ю. Основні вектори становлення продовольчої безпеки. *Food Industry Economics*. 2019. Т. 11. № 1. С. 16–26. DOI: <https://doi.org/10.15673/fie.v11i1.1291>
4. Іртищева І.О., Рогатина Л.П., Іліницька О.С. Продовольча безпека – важливий елемент економічної та національної безпеки. *Агросвіт*. 2020. № 22. С. 3–8. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.22.3>
5. Шевченко О.А. Екологічна та продовольча безпека як складові забезпечення економічної безпеки України у стратегічному форматі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. № 68. С. 110–117. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.68.18>
6. Мостова А.Д. Стратегії продовольчої безпеки країн ЄС. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2019. № 2. С. 327–338.
7. Мостова А.Д. Інституційне забезпечення продовольчої безпеки держави. *Проблеми економіки*. 2019. № 3. С. 68–76. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-3-68-76>
8. Кордзая Н.Р. Особливості формування та розвитку механізмів продовольчого забезпечення регіону. *Бізнес Інформ*. 2020. № 12. С. 142–148. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-142-148>
9. Палапа Н.В., Дем'янюк О.С., Нагорнюк О.М. Продовольча безпека України: стан та актуальні питання сьогодення. *Агроекологічний журнал*. 2022. № 2. С. 34–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrog_2022_2_5
10. Лупенко Ю. Продовольча безпека в сучасному вимірі. *Економіка АПК*. 2021. № 12. С. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2021_12_3

11. Талавиря М.П., Костюк Т.О. Продовольча безпека в умовах сучасних економічних викликів. *Економічні науки. Серія: Регіональна економіка*. 2021. Вип. 18. С. 203–214. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esnre_2021_18_24

12. Яремчук Н.В. Продовольча безпека як стратегічний пріоритет аграрної політики та основа національної безпеки держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 23. С. 70–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2019_23_15

13. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

14. Закон України «Про продовольчу безпеку України» від 18.03.2004 р. № 1875-IV. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF6GI01A.html

15. Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів. Система RASFF. URL: https://export.gov.ua/217-sistema_rasff

REFERENCES:

1. Franchuk, V., Kopytko, M., & Melnyk, S. (2022). Zabezpechennya prodovolchoi bezpeky Ukrainy v umovakh minlyvoho bezpekohovoho seredovyscha [Ensuring food security of Ukraine in a changing security environment]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, vol. 3(67), pp. 9–17. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-67-9-17> [in Ukrainian]
2. Savytskyi, E. (2022). Zabezpechennya prodovolchoi bezpeky ta staloho rozvytku silskykh terytorii v umovakh kryzovoho periodu [Ensuring food security and sustainable development of rural areas in a crisis period]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 44, pp. 28–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-28> [in Ukrainian]
3. Sedakova, I., & Diachenko, Y. (2019). Osnovni vektory stanovlennya prodovolchoi bezpeky [Main vectors of ensuring food security]. *Food Industry Economics*, vol. 11(1), pp. 16–26. DOI: <https://doi.org/10.15673/fie.v11i1.1291> [in Ukrainian]
4. Irtysheva, I.O., Rogatina, L.P., & Ilinitska, O.S. (2020). Prodovolcha bezpeka — vazhlyvyi element ekonomichnoi ta natsionalnoi bezpeky [Food security – an important element of economic and national security]. *Agrosvit*, vol. 22, pp. 3–8. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.22.3> [in Ukrainian]
5. Shevchenko, O.A. (2021). Ekolohichna ta prodovolcha bezpeka yak skladovi zabezpechennya ekonomichnoi bezpeky Ukrainy u stratehichnomu formati [Ecological and food security as components of ensuring Ukraine's economic security in a strategic format]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*, vol. 68, pp. 110–117. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.68.18> [in Ukrainian]
6. Mostova, A.D. (2019). Stratehii prodovolchoi bezpeky krain Yevropeiskoho Soiuzu [Strategies of food security of the EU countries]. *Visnyk KhNAU. Serii: Ekonomichni nauky*, vol. 2, pp. 327–338. [in Ukrainian]
7. Mostova, A.D. (2019). Instytutsiine zabezpechennya prodovolchoi bezpeky derzhavy [Institutional support for food security of the state]. *Problemy*

ekonomiky, vol. 3, pp. 68–76. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-3-68-76> [in Ukrainian]

8. Kordzaia, N.R. (2020). Osoblyvosti formuvannia ta rozvytku mekhanizmv prodovolchoho zabezpechenia rehionu [Features of formation and development of mechanisms for food provision of the region]. *Biznes Inform*, vol. 12, pp. 142–148. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-142-148> [in Ukrainian]

9. Palapa, N.V., Demianyuk, O.S., & Nahorniuk, O.M. (2022). Prodovolcha bezpeka Ukrainy: stan ta aktualni pytannia sohodennia [Food security of Ukraine: current state and issues]. *Ahroekolohichniy zhurnal*, vol. 2, pp. 34–45. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrog_2022_2_5 [in Ukrainian]

10. Lupenko, Yu. (2021). Prodovolcha bezpeka v suchasnomu vymiri [Food security in the modern dimension]. *Ekonomika APK*, vol. 12, p. 5. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2021_12_3 [in Ukrainian]

11. Talavyria, M.P., & Kostiuk, T.O. (2021). Prodovolcha bezpeka v umovakh suchasnykh ekonomichnykh vyklykiv [Food security in the conditions of modern economic challenges]. *Ekonomichni nauky. Serii*:

Regionalna ekonomika, vol. 18, pp. 203–214. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnre_2021_18_24 [in Ukrainian]

12. Yaremchuk, N.V. (2019). Prodovolcha bezpeka yak stratehichniy priorytet ahraryoi polityky ta osnova natsionalnoi bezpeky derzhavy [Food security as a strategic priority of agrarian policy and the basis of national security of the state]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 23, pp. 70–79. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2019_23_15 [in Ukrainian]

13. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

14. Zakon Ukrainy «Pro prodovolchu bezpeku Ukrainy» vid 18.03.2004 r. № 1875-IV [Law of Ukraine «On Food Security of Ukraine» dated 18.03.2004 No. 1875-IV]. Available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF6GI01A.html

15. Derzhavna sluzhba Ukrainy z pytan bezpechnosti kharchovykh produktiv ta zakhystu spozhyvachiv. Systema RASFF [State Service of Ukraine on Food Safety and Consumer Protection. RASFF system]. Available at: https://export.gov.ua/217-sistema_rasff